

“ASOSIY VOSITALAR” BHXS 16 STANDARTINI XALQARO TALABLAR ASOSIDA TURKUMLANISHINING ASOSLARI

Qoxxorova Mohigul Abdurashid qizi

Toshkent Moliya Instituti, 1-kurs magistr, Ta'lim yo'nalishi (mutaxassislik):

70410101 - Buxgalteriya hisobi (tarmoqlar va sohalar bo'yicha)

mohigul.qahhorova@mail.ru

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada buxgalteriya hisobining xalqaro standarti maqsadi, qo'llash doirasi, asosiy vositalar, asosiy vositalarning iqtisodiy mohiyati hamda turkumlanishi va xalqaro talablar asosida yuritilishi haqida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: asosiy vositalar, standart, buxgalteriya, turkumlanish, qonunchilik.

ABSTRACT

This article discusses the purpose of the international accounting standard, scope, property plant and equipment, classification and economic significance also based on international requirements.

Keywords: property plant and equipment, standard, accounting, classification, legislation.

KIRISH

Jahon amaliyotida olib borilayotgan tadqiqotlarda asosiy vositalarni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini joriy qilishda yuzaga chiquvchi muammolar, ularda asosiy vositalar hisobining turlicha yuritilishi, asosiy vositalar to'g'risidagi ma'lumotlarning bir xil andoza talablari doirasida emasligi, asosiy vositalar obykti sifatida tan olinuvchi aktivlar iqtisodiy mazmunining turlicha talqin etilishi kabi muammolar keng o'rganilmoqda. Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlarda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida hisobni yuritish va asosiy vositalarni to'g'ri hisobga olish bo'yicha uzluksiz tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Ushbu tadqiqotlarda asosiy vositalarni tasniflash, tan olish, baholash, ularga eskirish hisoblash, tahlil qilish uslubiyotini tashkil etishni ta'minlashning afzalliklari belgilab berilgan. Shu sababli dunyo miqyosida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (IFRS) joriy etish asosida asosiy vositalar hisobini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar ustuvor yo'nalishlar etib belgilangan.

Xalqaro amaliyotda asosiy vositalarni muntazam ravishda modernizasiya qilish, uning samaradorligini oshirish uchun doimiy ravishda investisiyalar kiritish

talablaridan biri moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlar asosida yuritish va ulardan foydalanishdir. Ayniqsa asosiy vositalarni muntazam yangilab turishda uning hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standarti (BHXS) 16 – sonli “Asosiy vositalar” nomli standart asosida yuritish qulay investision muhit yaratadi. Chunki ushbu standart asosida hisob siyosati yuritilishi investorlar uchun qulay va ishonchli moliyaviy hisobotlar taqdim etilishi natijasida asosiy vositalarga investisiya kiritish imkoniyatini yaratadi. Xalqaro amaliyotda asosiy vositalar hisobini takomillashtirish va uni BHXS 16 - sonli “Asosiy vositalar” standartiga muvofiqlashtirish, asosiy vositalar auditini tashkil etish va uni takomillashtirish maqsadida dunyoning ko‘plab mamlakatlarida doimiy ravishda ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Shu jumladan, AQSh, Buyuk Britaniya, Kanadada US GAAP, UK GAAP standartlari asosida asosiy vositalar amortizatsiyasi, qayta baholash va ularni o‘zaro almashtirish qiymatlarini aniqlash va buxgalteriyada aks ettirish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Lekin ushbu sohada yechimini kutayotgan masalalar juda ko‘pligi va jahondagi tajriba hamda ilmiy yutuqlarni o‘rganish asosida asosiy vositalarni baholash, ularning holati va tarkibini o‘rganish natijasida aktivlarni boshqarish bo‘yicha to‘g‘ri va aniq qarorlar qabul qilish, asosiy vositalar auditi hamda uning samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy va amaliy tadqiqotlar olib borish zarurati vujudga kelmoqda.

O‘zbekistonda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar bilan bir qatorda raqamli iqtisodiyotni tashkil etish sharoitida hisob tizimi, xususan, asosiy vositalar buxgalteriya hisobini takomillashtirish hamda moliyaviy axborotlarning shaffofligini ta‘minlash masalalari alohida ahamiyat kasb etadi. Respublikada «2021 yil 1 yanvardan boshlab, MHXS asosida buxgalteriya hisobi yuritilishini tashkil etish va 2021 yil yakunlaridan boshlab moliyaviy hisobotni MHXS asosida tayyorlash»³masalalariga jiddiy e‘tibor qaratilmoqda. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta‘minlash, mahalliy korxonalarimizni xalqaro bozorlarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, shuningdek, aktivlar va majburiyatlar hisobini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish asosida moliyaviy hisobotlarni axborot imkoniyatlarini oshirish bugungi kunda buxgalteriya hisobi sohasidagi islohotlarning asosiy maqsadi etib belgilangan. Mazkur maqsadga erishishni ta‘minlashda asosiy vositalar hisobini xalqaro standartlar talablari asosida takomillashtirish va tahlil etish uslubiyotini rivojlantirish yo‘nalishida ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishni talab etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Asosiy vositalar buxgalteriya hisobini takomillashtirish masalalarining ilmiy-

³ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 fevraldagi “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”giPQ-4611-son qarori

nazariy, uslubiy jihatlari xorijiy iqtisodchi olimlardan I.Melnikov, Ye.Sivkov, T.Yu.Sergeeva, Yu.Tryashenko, Yu.A.Babaev, A.M.Petrov, X.P.Raymond, A.A. Dodonov va boshqa ko'plab olimlar ning ilmiy asarlarida o'z aksini topgan. Mahalliy iqtisodchi olimlardan A.A.Karimov, D.Kudbiev, K.B.Urazov, S.N.Tashnazarov, B.O.Bolibekov, D.M.Matkarimov, Q.X. Xatamov va boshqalarning ilmiy asarlarida asosiy vositalarning buxgalteriya hisobini takomillashtirish bo'yicha izlanishlar olib borilgan hamda bu bo'yicha nazariy-uslubiy masalalar yoritib berilgan.

Maqolani yozishda ilmiy abstraksiyalash, induksiya, deduksiya, tizimli yondashish, qiyosiy tahlil va sintez, iqtisodiy-matematik modellashtirish va guruhlash, monografik kuzatuv kabi usullardan foydalanilgan.

NATIJARLAR

Iqtisodiyotni globallashtirish jarayonida ishlab chiqarishni rivojlantirish dasturini amalga oshirishda investitsiyalarni jalb etish, avvalo, ichki manbalarni safarbar etish hisobidan iqtisodiyotimizning muhim tarmoqlarini jadal modernizatsiya qilish texnik va texnologik qayta jihozlash, transport kommunikatsiyalarini yanada rivojlantirish va ijtimoiy infratuzilma obyektlarini barpo etish hal etuvchi ustuvor yo'nalishga aylanmoqda. Ushbu masalada asosiy vositalarni tarkibi va undan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir vositani ma'lum bir xususiyatlari bo'yicha tasniflash va tarkibiy joylashtirib chiqish mumkin bo'ladi. Xususan, korxonalarining asosiy vositalarini ham ma'lum bir xususiyatlari bo'yicha tasniflab, ularni tahlil qilib chiqish maqsadga muvofiq sanaladi.

Hisob va rejalashtirishda asosiy vositalar ma'lum guruhlariga bo'linib hisobga olinadi va rejalashtiriladi. Chunki asosiy vositalarni hisobga olish, rejalashtirishni to'g'ri tashkil qilishning muhim sharti bo'lib, ularni ilmiy jihatdan turkumlash va baholash hisoblanadi.

Asosiy vositalarning turkumi – bir xil xususiyatga va tadbirkorlik subyekting faoliyatida foydalanish maqsadlariga ega bo'lgan aktivlarning guruhidir.

Bugungi kunda buxgalteriya sohasida olib borilayotgan islohotlarning tub mohiyati moliyaviy hisobot ma'lumotlaridan foydalanuvchilarga haqqoniy, to'liq va to'g'ri ma'lumotlarni o'z vaqtida yetkazib berish hamda investitsion qarorlarni qabul qilish uchun asos sifatida foydalana olinishi mumkin bo'lgan darajaga ko'tarishdir. Biroq mamlakatimiz me'yoriy huquqiy hujjatlarida keltirib o'tilgan shart va talablar bu maqsadlarni bajarish uchun yetarli emas.

Bundan tashqari korxonalarda asosiy vositalarni buxgalteriyada hisobga olish shartlarini belgilovchi 5-son BHMS "Asosiy vositalar"da ham qayd etilgan me'yorlar bugungi kun talablariga javob bermaydi. Shu sababdan mazkur me'yoriy-huquqiy

hujjatlarni xalqaro standartlar talablari asosida qayta shakllantirish va yangidan qabul qilish zarurati yuzaga chiqadi.

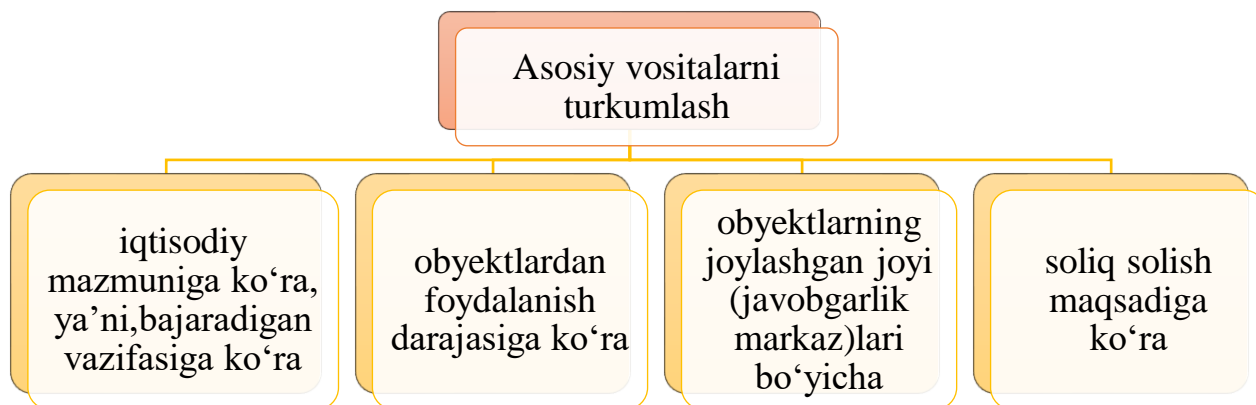
Respublikamizda amalda bo'lgan 5-son BHMS "Asosiy vositalar"ga ko'ra quyidagi ta'rifga javob bergan hisob obyektlari asosiy vositalar sifatida tan olinishi belgilab berilgan:

- bir yildan ortiq xizmat muddati;

- bir birlik (to'plam) uchun qiymati O'zbekiston Respublikasida (xarid paytida) belgilangan eng kam oylik ish haqi miqdorining ellik baravaridan ortiq bo'lgan buyumlar. Korxonada rahbari hisobot yilida buyumlarni asosiy vositalar tarkibida hisobga olish uchun ular qiymatining eng kam chegarasini belgilashga haqli.

Buxgalteriya hisobi uchun asosiy vositalar turli mezonlarga muvofiq tasniflanadi. Tashkilotning asosiy fondlari tarkibi va maqsadi jihatidan xilma-xildir. Asosiy vositalar hisobini tashkil qilish uchun ular turi, maqsadi, bo'linmalari, foydalanish va egalik qilish darajasi bo'yicha tasniflanishi kerak.

Xo'jalik yurituvchi subyekt va firmalarda asosiy vositalar hisobini yuritishni soddalashtirish maqsadida ular muayyan tasnif ko'rsatkichlari orqali guruhlariga bo'linadi. (1-rasm)

1-rasm. Asosiy vositalarni turkumlash⁴

Xizmat muddati va qiymatidan qat'i nazar, quyidagilar asosiy vositalar tarkibiga kiritilmaydi:

- maxsus asboblardan va moslamalardan (muayyan buyumlarni turkumlab va yoppasiga ishlab chiqarish uchun yoki yakka tartibdagi buyurtmalarni tayyorlash uchun mo'ljallangan, maqsadli yo'naltirilgan asboblardan va moslamalardan);
- maxsus va sanitariya kiyim-kechaklari, maxsus poyabzallardan;
- ko'rpa-to'shak anjomlari;

⁴ Muallif ishlanmasi

- yozuv-chizuv anjomlari (kalkulyatorlar, stol ustiga qo'yiladigan asboblar va boshqalar);
- oshxona anjomlari, shuningdek oshxona uchun dasturxon-sochiqlar;
- tiklanishi bo'yicha xarajatlar qurilish-montaj ishlari tannarxiga kiritiladigan vaqtinchalik (notitul inshootlar) moslamalar va qurilmalar;
- kamida bir yillik foydalanish muddatiga ega bo'lgan almashtiriladigan uskunalar;
- ov qurollari (trallar, to'rlar, qarmoqlar, matraplar, merejalar va boshqalar).

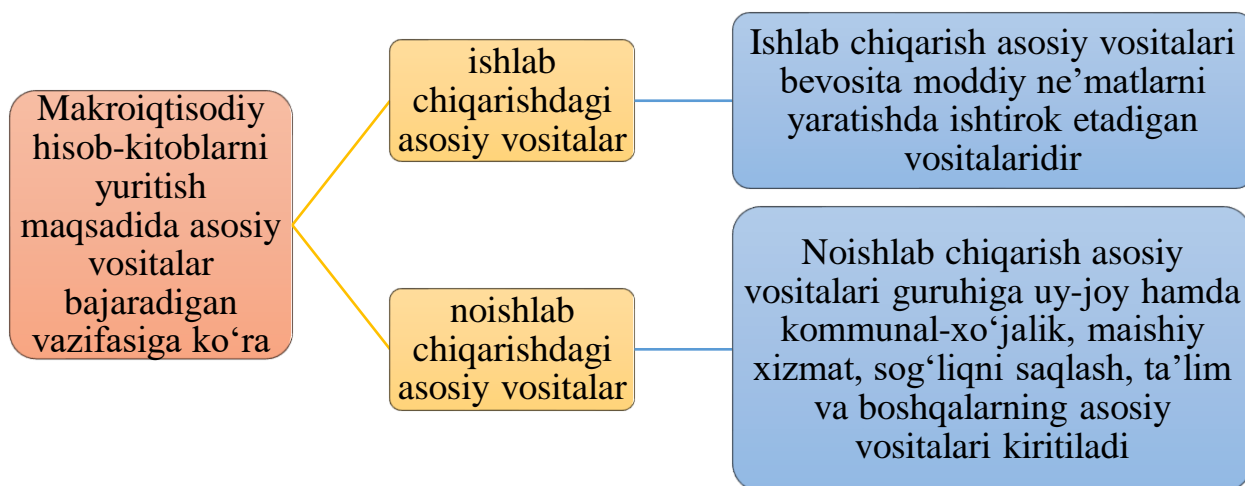
Asosiy vositalar tarkibida qonun hujjatlariga muvofiq korxonalar mulkiga o'tkazilgan yer uchastkalari ham hisobga olinadi. Ko'p yillik ko'chatlarga, yerni tubdan yaxshilashga, ijaraga olingan asosiy vositalar obyektlariga kapital qo'yilmalar har yili butun ishlar majmuasi yakunlangan sanadan qat'i nazar, hisobot yilida foydalanishga qabul qilingan asosiy vositalarga tegishli xarajatlar summasida asosiy vositalar tarkibiga kiritiladi.

Asosiy vositalarni bajaradigan vazifasiga ko'ra turkumlash

Yer
Binolar, inshootlar va uzatuvchi moslamalar
Mashina va asbob-uskunalar;
Mebel va ofis jihozlari;
Komputer jihozlari va hisoblash texnikasi;
Transport vositalari;
Ishchi va mahsuldor hayvonlar;
Ko'p yillik o'simliklar;
Konservatsiya qilingan asosiy vositalar
Boshqa asosiy vositalar

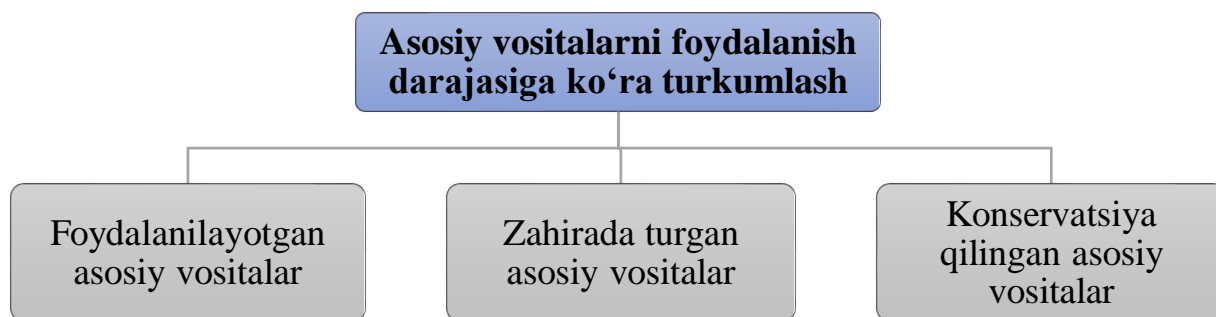
2-rasm. Asosiy vositalarni bajaradigan vazifasiga ko'ra turkumlash⁵

⁵ Muallif ishlanmasi

3-rasm. Makroiqtisodiy hisob-kitoblarni yuritish maqsadida asosiy vositalar bajaradigan vazifasiga ko'ra⁶

Ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatida asosiy vositalar obyektlardan foydalanish darajasiga ko'ra quyidagi guruhlarga bo'linadi: (4-rasm)

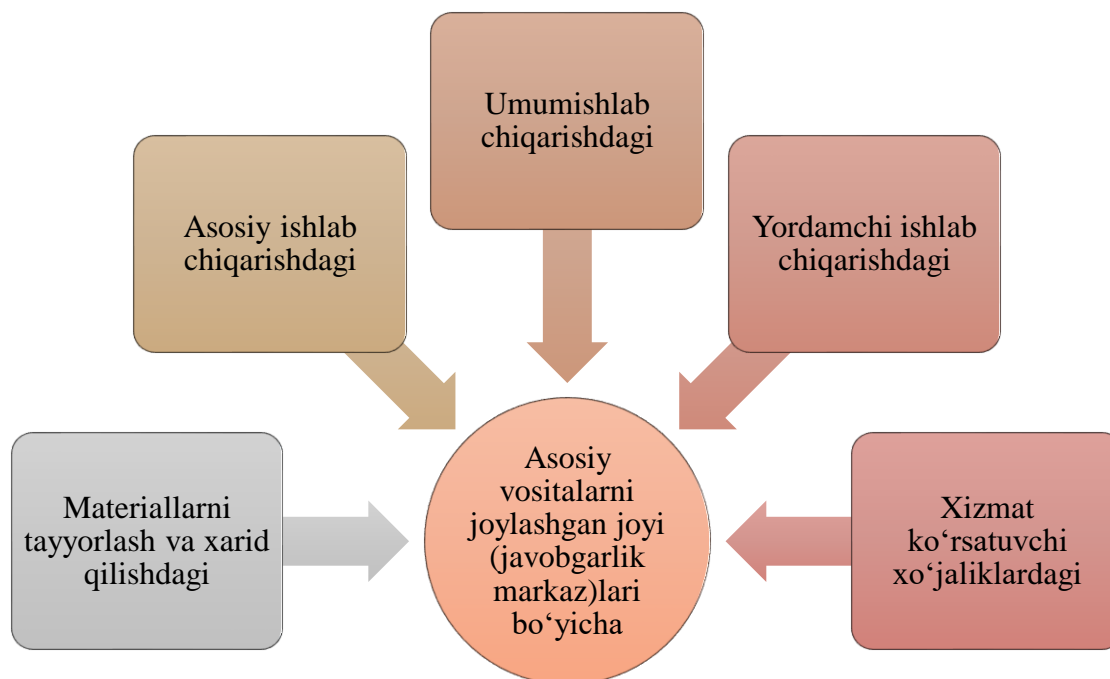

4-rasm: Asosiy vositalardan foydalanish darajasiga ko'ra turkumlanishi⁷

Asosiy vositalarning bunday guruhlanishi ulardan foydalanish samaradorligini baholash, eskirgan vositalarni almashtirish, keraksiz asosiy vositalarni boshqa xo'jalik yurituvchi subyektgacha berish yoki sotish to'g'risida qaror qabul qilish, shuningdek, ularning eskirishini to'g'ri hisob-kitob qilish uchun zarur.

⁶ Muallif ishlanmasi

⁷ Muallif ishlanmasi

5-rasm: Asosiy vositalarni joylashgan joyi (javobgarlik markaz)lari bo'yicha turkumlanishi⁸

Korxonada balansida qayd etilgan asosiy vositalar faol va passiv mehnat vositalariga bo'linadi. Asosiy vositalarning faol qismiga mashina va uskunalari, ishlab chiqarish va maishiy inventarlar, passiv qismiga esa transport vositalari, binolar, inshootlar, yo'llar va boshqalar kiradi. Boshqacha qilib aytganda, asosiy vositalarning passiv qismi ishlab chiqarish jarayonining normal borishini ta'minlaydi va asosiy vositalarning faol qismi bu jarayonning mehnat vositasidir. Asosiy vositalar fondini shakllantirishda ularning tuzilishining optimalligiga rioya qilish asosiy vositalarning passiv qismining optimal talab qilinadigan miqdorga nisbatan ortiqcha o'sishining oldini olish kerak.

Rivojlangan mamlakatlar amaliyotida buxgalteriyada asosiy vositalarni hisobga olish bir nechta moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tartibga solinadi. 16-son BHXS "Asosiy vositalar", 5-son MHXS "Sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar va davom ettirilmaydigan faoliyat", 17-son BHXS "Ijara", 40-son BHXS "Investitsion mulk" hamda 13-MHXS "Haqqoniy qiymatni baholash" kabi xalqaro standartlar shular jumlasidandir. Bundan tashqari biologik aktivlarni hisobga olish uchun alohida 41-son BHXS "Qishloq xo'jaligi" nomli standart ko'p yillik o'simliklar hamda ishchi va mahsuldor hayvonlarni hisobga olish shartlarini belgilaydi. Ushbu sanab o'tilgan standartlar asosiy vositalarni o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda ularni tan olish, baholash, qadrsizlanishni aniqlash va hisobdan chiqarish jarayonlari uchun zarur shartlarini belgilaydi hamda, mahsulotlarni ishlab chiqarish yoki yetkazib berish, yoki

⁸ Muallif ishlanmasi

xizmatlarni ko'rsatish, yoki boshqa tomonlarga ijaraga berish, yoki ma'muriy maqsadlarda foydalanish uchun mo'ljalangan va bir davrdan uzoqroq muddat davomida foydalanilishi kutilgan⁹ hisob obyektlarini asosiy vosita sifatida e'tirof etadi (1-jadval).

1-jadval

Asosiy vositalarning MHXSga asosan tasniflanishi¹⁰

Tasniflanishi	Asosiy vositalar turlari	Tasniflanish maqsadi
Odatiy asosiy vositalar (16-son BHXS bo'yicha hisobga olinadi)	- yer; - bino; - inshootlar; - mashina va uskunarlar; - transport vositalari; - uzatish qurilmalari ishlab chiqarish va maishiy texnik vositalar; - boshqa asosiy vositalar; - qurilishi tugallanmagan asosiy vositalar.	Aktivning qiymatining o'zgarishini davr boshi va oxiriga nazorat qilish
Investitsion mulk (40-son BHXS bo'yicha hisobga olinadi)	Korxonalar ijaraga berish evaziga daromad olishi kutilayotgan ko'chmas mulk obyektlari (moliyaviy ijara obyektlaridan tashqari)	Aktivlar asosiy vosita sifatida tan olishning odatiy mezonlariga javob bermaganligi sababli alohida hisobga olish
Biologik aktiv (41-son BHXS bo'yicha hisobga olinadi)	- ishchi va mahsuldor hayvonlar; - ko'p yillik daraxt va o'simliklar;	Aktivlar asosiy vosita sifatida tan olishning odatiy mezonlariga javob bermaganligi sababli alohida hisobga olish

Asosiy vositalarni buxgalteriya hisobini va ularni saqlanishi nazoratini tashkil etish maqsadida asosiy vositalarning har bir inventar obyektiga ularni buxgalteriya hisobiga qabul qilishda boshlang'ich hujjatlarini rasmiylashtirishda tartibli-seriyali tizim bo'yicha tegishli inventar raqamlari beriladi. Inventar raqami inventar obyektining o'zida bo'yoq, temir jeton, kley yoki boshqa usullar bilan aks ettiriladi. Har xil foydali ishlatish muddatiga ega va alohida inventar obyekt sifatida hisobga olingan bir nechta qismlarga ega bo'lgan inventar obyektlarining har bir qismiga alohida inventar raqami beriladi. Agar bir necha qismlardan iborat obyekt bo'yicha obyektlar uchun umumiy foydali ishlatish muddati belgilangan bo'lsa, u holda ko'rsatilgan obyekt bitta inventar raqami bilan hisobga olinadi.

Tadbirkorlik faoliyati iqtisodiyotning qaysi sohasida bo'lishidan qat'iy nazar asosiy vositalarsiz tashkil etilishi imkonsizdir, lekin tadqiqotlar natijasida mamlakatimizda

⁹16- son BHXS "Asosiy vositalar". Manba: <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias16>

¹⁰Muallif ishlanmasi

faoliyat olib borayotgan xo‘jalik yurituvchi subyektlar mavjud asosiy vositalarini taqdim etayotgan moliyaviy hisobotlarida aks ettirmaslikni afzal ko‘rishmoqda.

MUHOKAMA

Jahon iqtisodiyotining koronavirus pandemiyasi sabab yuzaga kelgan inqirozdan chiqish sharoitida yurtimizda olib borilayotgan korxonalarini qo‘llab-quvvatlash, hamda global va mintaqaviy iqtisodiyotni tiklash hamda barqarorlashtirishga ta‘siri kuchli ahamiyatga egadir. Pandemiya davrida butun «jahon iqtisodiyotining makroiqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlari o‘rtacha 3%ga pastlagani va uning davlatlar bo‘yicha ulushi tahlil etilganda eng past ko‘rsatkichlar AQSh, Xitoy va boshqa rivojlangan davlatlarga to‘g‘ri kelayotganligi aniqlangan»¹¹. Bugungi kunda dunyo mamlakatlarida korxonalarda asosiy vositalar hisobini Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablariga muvofiqlashtirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Bunda moliyaviy hisobotlarda asosiy vositalarga oid axborotlarning qamrovi va shaffofligi oshirishga yuqori ustivorlik berilmoqda.

Korxonalarda asosiy vositalarni doimiy modernizasiya qilib borish va ulardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu masalada O‘zbekistonda ma‘lum ishlar amalga oshirilgan, shu jumladan, “2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi”da ishlab chiqarishni modernizasiya qilish, texnik va texnologik jihatdan yangilash, transport-kommunikasiya va ijtimoiy infratuzilma loyihalarini amalga oshirishga qaratilgan faol investisiya siyosatini olib borish borasida muhim vazifalar belgilangan¹². Ushbu vazifalarni bajarishda asosiy vositalarni to‘g‘ri hisobga olib boorish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

16-sonli BHXS asosiy vositalarning iqtisodiy mohiyati, turkumlanishi, buxgalteriya hisobini yuritilishi haqida ma‘lumotlari haqida o‘rganishimiz mumkin.

MHXSga o‘tishning so‘nggi 15 yilida Yevropa, qolaversa, jahon tajribasiga asoslanib, quyidagi ijobiy jihatlarni kuzatish mumkin:

Birinchi, axborot shaffofligini oshirish – shaffoflik xususiyati sifatli moliyaviy axborot va xalqaro darajada qiyoslanuvchanlikni ta‘minlaydi. Buning natijasida investorlar va boshqa bozor qatnashchilari asoslangan iqtisodiy qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Ikkinchi, hisobdorlik oshishi – bu xususiyat investorlar va kompaniya

¹¹ <https://review.uz/uz/post/koronavirus-pandemiyasining-global-iqtisodiyotga-va-ozbekistonning-iqtisodiy-hamkor-mamlakatlari-tasiri-sayti-ma-lumotlari>

¹² O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-sonli Farmoni. O‘zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari to‘plami, 2017 yil, 6-son, 70-modda.

boshqaruvchilari o'rtasidagi moliyaviy axborot yetishmovchiligini kamaytiradi. Natijada investorlar o'z sarmoyalarining samarali boshqaruvi bo'yicha to'laqonli axborotga ega bo'ladi.

Uchinchidan, iqtisodiy samaradorlik oshishi – yagona moliyaviy tildagi hisobotlarni tahlil qilish asosida, investorlar kapitalni xalqaro miqyosda yo'naltirish va risklarni kamaytirish imkoniyatlariga ega bo'ladi.

To'rtinchidan, bozor likvidligi yaxshilanishi va kapital sarfining pasayishi – moliyaviy axborotlarning batafsil yoritilishi va xalqaro darajada qiyoslanuvchanlik bozor likvidligini oshiradi va kompaniyalar uchun milliy va xorijiy kapital jalb etish sarflarini kamaytiradi.

Beshinchidan, kapital bozorlarining rivojlanishi va qimmatli qog'ozlar bozorlarida savdolar ko'lamining kengayishi – bo'sh kapital mablag'laridan samarali foydalanish va iqtisodiyotning turli sohalari zarur kapital bilan ta'minlanishi, kapital bozorlarining rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Qolaversa, qimmatli qog'ozlar bozorining muayyan mamlakat ichida shakllanishi va savdolar ko'payishi iqtisodiy rivojlanishning jadallashtirish omili hisoblanadi. Bunda MHXS asosidagi hisobot ma'lumotlari kapital bozor ishtirokchilari uchun asosiy va ishonchli axborot manbasi bo'lib xizmat qiladi.

Oltinchidan, xorijiy investitsiyalarning milliy bozorga kirib kelishi va investorlarni himoya qilishning takomillashishi – milliy iqtisodiyotning rivojlanishi va raqobatbardoshligi, avvalambor, xorijiy investitsiyalarni jalb etish zaruriyatini yuzaga keltiradi. Buning uchun milliy bozorda xorijiy investorlarga ijobiy investitsiya muhiti yaratilishi hamda investorlar huquqlari himoyalangan bo'lishi lozim. MHXSning kapital bozor qatnashchilari tomonidan qabul qilinishi va unga muvofiq tuzilgan moliyaviy hisobotlar ochiq e'lon qilinishi ushbu jarayonlarni tezroq amalga oshirish imkoniyatini beradi.

Yettinchidan, moliyaviy tahlilchilar prognozlaridagi aniqlik – moliyaviy axborotning sifati va qiyosiylikini ta'minlaydigan muhit moliyaviy tahlilchilar faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va prognozlash tahlillari sifatini oshiradi. Ushbu tahlillar kapitalning samarali boshqaruvi va kelgusida kapital jalb etilishi yoki taqsimlanishi bo'yicha to'g'ri iqtisodiy qarorlar qabul qilinishiga xizmat qiladi.

MHXSga o'tish natijasida erishiladigan amaliy afzalliklar quyidagilardan iborat:

– Aktivlarni baholashning bozor mexanizmlari – amalda aktivlar va majburiyatlarning dastlabki qiymati va uning joriy bozor qiymatidan foydalanish investor uchun ham tashkilotning o'zi uchun ham samarali qarorlar qabul qilishga yordam beradi;

– Moliyaviy instrumentlarni qo'llash qulayligi – MHXS hujjatlari zamonaviy biznes yo'nalishlari va operatsiyalarni aks ettirish usullarini yetarli darajada tez-tez

qayta ko‘rib chiqilishi mamlakatda moliyaviy instrumentlardan foydalanish imkoniyatlarini oshiradi;

– Aktivlar qadrsizlanishini o‘z vaqtida aks ettirish – amaldagi hisob standartlari aktivlar qadrsizlanishi riski bo‘yicha choralar ko‘rishni talab etmaydi. Natijada yirik kompaniyalarda aktivlar summasining oshirib ko‘rsatilish riskini yuzaga keltiradi. MHXS standartlari bunday risklarning oldi olinishi uchun zaruriy talablarni qo‘yadi;

– Shartli aktiv va baholangan majburiyatlar bo‘yicha aniq ko‘rsatmalar – foydalanuvchilar to‘g‘ri qaror qabul qilishlari uchun nafaqat hujjatlarga asoslangan operatsiyalar to‘g‘risidagi axborot, balki kelajakda sodir bo‘lishi mumkin bo‘lgan hodisalar oqibatini joriy hisobotlarda aks ettirish ham muhim ahamiyat kasb etadi;

– Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlar tuzish – ko‘pchilik yirik kompaniyalar o‘zining tarkibiga kiruvchi korxonalarni hisobga olgan holda jamlanma hisobotlarni tuzmoqda, lekin ularni tuzishda zamonaviy konsolidatsiyalash mexanizmlarini hisobga olmasligi, ushbu kompaniyalar guruhining haqiqiy ahvoli ko‘rinmay qolishiga sabab bo‘lmoqda. MHXS bo‘yicha konsolidatsiyalashgan hisobot moliyaviy hisobotning alohida maxsus tarkibiy qismi hisoblanadi va unga nisbatan maxsus talablar mavjud.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mel’nikov I. “Buxgalterskiy uchet”. – Litres 2017. – 406 c.; Sivkov Ye. Sovremenniy buxgalterskiy uchet - 2018. - ISBN-978-5-0404-1038-5;
2. Babaev Yu.A., Petrov A.M. “Buxgalterskiy uchet:: uchebnik. - Prospekt, 2018. - ISBN: 978-5-392-28278-4;
3. M.Bonham. “Generally accepted accounting practice under IFRS”. Ernst & Young. USA, 2010.
4. A. Rizaqulov, B.Xasanov, A.Usanov, Z.Mamatov. “Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari”. Tarjima. T.: - 2004.
5. Jalolova D. “Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari” - T.: Moliya instituti, 2004. - 25 b.
6. Norbekov D.E., Ochilov I.K. “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari” fanidan o‘quv - uslubiy majmua, Toshkent -2019,
7. www.ifrs.academy.uz
8. www.mf.uz
9. www.bss.uz
10. www.tfi.uz
11. www.norma.uz
12. www.lex.uz
13. www.buxgalter.uz
14. www.natlib.uz